

RENATA SŁOWIK

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA JEDNOŚĆ KOŚCIOŁA W ŚWIETLE ADHORTACJI APOSTOLSKICH JANA PAWŁA II

Nauczanie Jana Pawła II doczekało się licznych opracowań, wiele z nich dotyczy także ekumenizmu. Niniejszy artykuł ma na celu zwrócić uwagę na wymiar ekumeniczny złączony także z wymiarem wychowawczym – z kształtowaniem postaw ekumenicznych, wyrażonych w postawach *in* oraz *ad extra*¹. Nie można bowiem wyobrazić sobie działalności ekumenicznej bez procesu, który będzie do niej przygotowywać. Proces ten będzie zawsze jakąś działalnością wychowawczą lub formacyjną². Aby wyjść ku działalności ekumenicznej, jakiejś ekumenicznej *praxis*, czy to na płaszczyźnie doktryny, czy też innej współpracy, należy uczynić wszystko, aby właściwie została ukształtowana postawa *in* (*ad intra*). Wyraża ją silne zakorzenienie we własnym wyznaniu. Właściwe ukształtowanie tożsamości wyznaniowej jest bowiem związane ze świadomością, że Kościół Chrystusowy, ze względu na swe źródło, Założyciela i „duszę”, jest jeden³. Ten wymiar jedności jest dany Kościołowi jako Boży dar. Chrześcijanie widzą jednak, że jedność to także zadanie, które jest

---

Mgr Renata SŁOWIK – absolwentka Wydziału Teologii oraz Wydziału Nauk Społecznych KUL; adres do korespondencji: ul. Kościuszki 28, PL 46-200 Kluczbork.

¹ Por. Cz. Bartnik. *Pozadoktrynalne uwarunkowania postawy religijnej*. W: *Ku chrześcijaństwu jutro. Wprowadzenie do ekumenizmu*. Red. W. Hryniewicz, J. S. Gajek, S. J. Koza. Lublin 1997 s. 703-711.

² Dokumenty Kościoła rozróżniają między procesem wychowania, uznając go za bardziej powszechny, a procesem formacji, w której większą rolę odgrywają czynniki intelektualne, kulturowe oraz duchowe. Por. M. Nowak. *Podstawy pedagogiki otwartej. Ujęcie dynamiczne w inspiracji chrześcijańskiej*. Lublin 1999 s. 283-289.

³ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego* [dalej skrót: KKK]. Poznań 1994 nr 813; Sobór Watykański II. Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio* [dalej skrót: DE] nr 2.

połączone z misją Kościoła⁴ Właśnie jakby na styku, granicy daru i zadania, postawy *in* oraz *ad extra* znajdujemy coś, co stanowi o łączności jednego i drugiego – jest to pragnienie jedności i poczucie odpowiedzialności za jedność Kościoła.

Postawa poczucia odpowiedzialności za jedność będzie związana z okolicznościami, w których chrześcijanin „dotyka” podzielonego chrześcijaństwa. Rodzi się niejako z doświadczenia jego rozdarcia i dostrzeżenia, jak bardzo sam Jezus pragnie, „aby wszyscy byli jedno” (J 17, 21). Sytuacje wskazujące na podział powinny rodzić w chrześcijaninie – oprócz, być może, bólu – również pragnienie jedności⁵ To właśnie ono budzi wrażliwość ekumeniczną i spełnia rolę wychowującą do ekumenicznej otwartości. Sytuacje, w których zaczyna wzrastać nasze wyczulenie na sprawę jedności Kościoła, kształtują: katecheza ekumeniczna, problem małżeństw mieszanych, wewnętrzne nawrócenie – „dialog nawrócenia”⁶ oraz formacja kapłanów, świeckich i osób konsekrowanych.

I. KATECHEZA EKUMENICZNA

Katecheza w ujęciu ekumenicznym uwzględnia „powszechne dążenie chrześcijan do zjednoczenia w Kościele Chrystusowym”⁷ Jan Paweł II, nauczając o katechezie ekumenicznej, przypomina słowa dekretu *Unitatis redintegratio*: „wszyscy wierni, zależnie od możliwości i swojego stanowiska w Kościele, są powołani do osobistego uczestniczenia w tym ruchu dążącym do jedności”⁸

⁴ Por. S. Nagy. *Dwa bieguny jedności Kościoła – „jedność dana” – jedność zadana* „Communio” 8:1988 nr 2 s. 19-22; t e n ż e. *Kościół na drogach jedności*. Wrocław 1985 s. 132-146.

⁵ Por. W. Hładowski. *Wychowanie do ekumenizmu*. W: *Ku chrześcijaństwu jutra* s. 725; Kongregacja do Spraw Duchowieństwa. *Dyrektorium Ogólne o katechizacji* [dalej skrót: DOK]. Poznań 1998 nr 86.

⁶ „Kościół katolicki powinien podjąć proces, który można by określić jako *dialog nawrócenia* [...] W dialogu tym, prowadzonym przed obliczem Boga, każdy winien zastanowić się nad własnymi błędami, wyznać swoją winę i oddać samego siebie w ręce [...] Jezusa Chrystusa” (Jan Paweł II. Encyklika *Ut unum sint*. [dalej skrót: UUS] nr 82. W: *Perspektywy ekumenii. Wielkopostne wykłady otwarte poświęcone encyklice „Ut unum sint”* Red. P. Jaskóła Opole 1996.

⁷ Por. E. Cholewka. *Katecheza ekumeniczna*. W: *Ekumenizm na progu trzeciego tysiąclecia. Materiały z sympozjum ekumenicznego inaugurującego działalność Instytutu Ekumenizmu i Badań nad Integracją na Wydziale Teologicznym UO*. Red. P. Jaskóła. Opole 2000 s. 268; Jan Paweł II. Adhortacja o katechizacji w naszych czasach *Catechesi tradendae* [dalej skrót: CT] nr 33. W: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*. T. 1-2. Kraków 1996 (teksty wszystkich dalej cytowanych adhortacji według tego wydania); DOK 86.

⁸ Zob. CT 32; DE 5.

Katecheza ekumeniczna ma więc na celu przygotowanie katolików do kontaktów z niekatolikami oraz życia w łączności z nimi⁹

Temat katechezy ekumenicznej został podjęty przez Papieża w adhortacji *Catechesi tradendae*. Jan Paweł II nakreśla w niej pewne płaszczyzny tematu. Podaje wytyczne, dzięki którym w sposób wyraźny katecheza osiągnie wymiar ekumeniczny. Treści te przedstawia w sposób dialektyczny. Z jednej strony w katechezie ekumenicznej należy uwzględnić to, że Kościół Chrystusowy w pełni urzeczywistnia się w Kościele katolickim, który posiada pełnię prawd objawionych oraz środków prowadzących do zbawienia¹⁰ Z drugiej strony od katechetów wymaga się, aby podejmując na katechezie tematy ekumeniczne, w sposób odpowiedzialny, tzn. rzetelny, uczciwy i prawidłowy (bezbłędny), ukazywali, iż „poza granicami wspólnoty katolickiej nie rozciąga się próżnia eklezjalna”¹¹ Istnieją bowiem w innych Wspólnotach liczne dobra, które mają swe źródło w Chrystusie, w Jego nauce, i jako takie właśnie są elementami, które budują Kościół Chrystusowy¹² Katecheta powinien przyjmować postawę szacunku „w słowach i czynach”¹³ wobec Kościołów i Wspólnot kościelnych nie będących w doskonałej jedności. Nie można bowiem, realizując katechezę ekumeniczną, ograniczyć się jedynie do ukazania doktryny innych wyznań. Oprócz przekazywania tej wiedzy należy zadbać o wychowanie katechizowanych do właściwej postawy wobec braci z innych wyznań chrześcijańskich¹⁴

Taka postawa pozwala na lepsze poznanie, i to poznanie w sensie pozytywnym, innych braci chrześcijan i ich wyznań. Tylko bowiem na pozytywnej bazie rzetelnej, prawdziwej informacji i wiedzy można ukazywać innych chrześcijan¹⁵ Wzajemne poznanie pomoże podejmować wysiłki ku jedności¹⁶

⁹ Por. CT 32.

¹⁰ Por. CT 32; DE 3, 4.

¹¹ Zob. UUS 13.

¹² Por. CT 32; DE 3; KK 15.

¹³ Zob. CT 32.

¹⁴ Por. Cholewka. *Katecheza ekumeniczna* s. 270.

¹⁵ Bardzo ciekawą metodę przekazywania informacji (wiedzy) na temat innych wyznań chrześcijańskich proponuje A. Bystry. Według tego autora należy odrzucić metodę czysto opisową, polegającą jedynie na porównawczym przedstawieniu wyznań. Metodą właściwszą jest ta, która pokazuje duchowość wyznania. To właśnie duchowość ukazuje drogi zbliżania się i jednoczenia ze Zbawicielem. Nie jest to jednak rezygnacja z przedstawiania doktryny. Duchowość jest bowiem tłem, które ukazuje doktrynę innych chrześcijan jako spójną oraz zintegrowaną z całym ich życiem. Jednocześnie uwidaczniają się różnice z doktryną katolicką. Propozycja ta koreluje ze wskazaniem Dekretu o ekumenizmie (DE 9), w którym mowa jest o poznaniu „ducha braci odłączonych” Zob. A. Bystry. *O właściwą metodę wyznanioznawstwa*. „Katecheta” 15:1971 nr 3 s. 102-104.

¹⁶ Por. CT 32.

Z wychowaniem do ekumenizmu i kształtowaniem postawy ekumenicznej związane są katechezy o nawróceniu. Na wewnętrznej przemianie opiera się bowiem ekumenizm duchowy¹⁷, któremu Jan Paweł II przydziela pierwszorzędną rolę w zaangażowaniu ekumenicznym, gdyż zmierza on ku nawróceniu i świętości życia, co dokonuje się przez pokorę, żarliwość ducha i stałe oczyszczanie serca¹⁸. Grunt do wewnętrznej przemiany – *metanoi* – przygotowują katechezy „o pokucie i pojednaniu” w tym przypadku do ważnych zagadnień Jan Paweł II zalicza takie tematy, jak: poczucie grzechu; kuszenie i pokusy; post i jałmużna; wewnętrzny związek, jaki zachodzi między przewyciężeniem podziałów w świecie a pełną komunią z Bogiem i między ludźmi; okoliczności, w których dochodzi do pojednania; cztery wymiary pojednania (z samym sobą, z Bogiem, z drugim człowiekiem, z całym stworzeniem)¹⁹. Bazą dla wyżej wymienionych katechez winna być biblijna katecheza o pojednaniu, ukazująca pojednanie „nawet za cenę opóźnienia włożenia daru” (por. Mt 5, 23 n.), przebaczenie „za siedemdziesiątym siódmym razem” (por. Mt 18, 21 n.) i wszystkie Jezusowe postawy przebaczenia i miłosierdzia. Dobra katecheza o pojednaniu ukazuje, że prawdziwe nawrócenie polega na głębokiej przemianie duszy²⁰. Taka właśnie świadomość potrzeby nawrócenia kształtuje postawę ku ekumenizmowi duchowemu²¹. Katechizowani poprzez katechezę o pojednaniu mają sposobność wejść na drogę prawdziwej *metanoi*, kształtując w sobie również ducha miłości, przebaczenia i pojednania.

Za ważną w ekumenicznym wymiarze katechezy Jan Paweł II uznaje również współpracę z Kościołami i Wspólnotami chrześcijańskimi na polu katechizacji, w tym wspólne opracowanie podręczników do nauczania religii²².

Ekumeniczny wymiar katechezy weryfikuje postawa wyrażająca się w pragnieniu jedności oraz zaangażowaniu w inicjatywy ekumeniczne. Jedność należy budować, zgodnie z wolą Pana, na fundamencie ekumenizmu duchowego.

¹⁷ Por. DE 7.

¹⁸ Por. Jan Paweł II. Adhortacja *Reconciliatio et paenitentia* [dalej skrót: RP] nr 26; J. Charytański. *Ekumeniczne ujęcie katechezy*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 36:1989 z. 6 s. 111, 113-114.

¹⁹ Por. RP 26; W. B o ł o z. *Kościół wielki sakrament pojednania*. „Homo Dei” 54:1985 nr 3 s. 165-169.

²⁰ Por. RP 26.

²¹ Por. Charytański. *Ekumeniczne ujęcie katechezy* s. 113.

²² Por. CT 33, 34;

II. MAŁŻEŃSTWA MIESZANE

Za małżeństwo mieszane²³ uważa się wyłącznie taki związek, w którym obydwie strony są osobami ochrzczonymi, a przy tym jedna ze stron jest członkiem Kościoła katolickiego, druga natomiast jest członkiem innego Kościoła lub Wspólnoty kościelnej²⁴ Do zawarcia takiego małżeństwa wymagana jest zgoda kompetentnej władzy kościelnej, a także przyjęcie przez stronę katolicką warunków, które określa prawodawstwo kościelne (m in. obowiązek ochrzczenia i wychowania dzieci w wierze katolickiej)²⁵

Jan Paweł II w adhortacji *Familiaris consortio* mówi o wzrastającej liczbie małżeństw mieszanych, a także małżeństw między katolikami a nieochrzczonymi²⁶ Papież przypomina ordynariuszom o ich uprawnieniach, dotyczących nie tylko zgody na taki związek, lecz także formy liturgicznej i kanonicznej zawarcia małżeństwa mieszanego²⁷

Sakramentalny charakter związku małżeńskiego oraz obowiązki strony katolickiej sprawiają, że do zadań duszpasterskich należy troska o właściwe przygotowanie do takiego małżeństwa. Chodzi o właściwe i pełne przedstawienie katolickiej nauki o małżeństwie i rodzinie. Powinno ono obejmować katolicką teologię małżeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem jego sakramentalnego

²³ A. Skowronek uznaje sformułowanie „małżeństwo mieszane” za niezbyt fortunate, w związku z tym proponuje nazwę „małżeństwo o odmiennych wyznaniach” Por. A. Skowronek. *Małżeństwo i kapłaństwo jako spotęgowanie chrześcijańskiej egzystencji. Sakramenty w profilu ekumenicznym*. T. 3. Włocławek 1996 s. 123-125. Na temat małżeństw mieszanych por. także Nag y. *Kościół na drogach jedności* s. 275-280.

²⁴ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego* [skrót: KPK]. Poznań 1984 kan. 1124.

²⁵ Por. KPK kan. 1125-1126; P a w e ł VI. *Motu proprio „Matrimonia mixta” ustanawiające przepisy odnośnie do małżeństw mieszanych (31.03.1970)*. W: *Ut unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu*. Lublin 1982 s. 77-80; *Wskazania Episkopatu Polski w sprawie realizacji motu proprio Pawła VI „Matrimonia mixta”* W: *Ut unum* [1982] s. 215-223; *Instrukcja Episkopatu Polski dla duszpasterska o niejednakowej przynależności kościelnej*. „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 1:1983 nr 2 s.51-58.

²⁶ Por. J a n P a w e ł II. Adhortacja *Familiaris consortio* [dalej skrót: FC] nr 78; Papieska Rada do Spraw Jedności Chrześcijan. *Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu z 25 marca 1993* [dalej skrót: DyEk] nr 145. W: *Ut unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu (1982-1998)*. Red. S. C. Napiórkowski, K. Leśniewski, J. Leśniewska. Lublin 2000. Uwaga koncentruje się jednak na zagadnieniu małżeństwa między osobami ochrzczonymi.

²⁷ Por. FC 78; KPK kan 1126-1127 § 1-2; P a w e ł VI. *Motu proprio Matrimonia mixta* s. 78-79; *Wskazania Episkopatu Polski* s. 216.

charakteru. Ta wiedza bowiem może pomóc uniknąć w przyszłości niektórych problemów i trudności²⁸

Jan Paweł II proponuje, by duchowni obu stron współpracowali ze sobą zarówno w przygotowaniu do małżeństwa, jak też na dalszej drodze, „nawet jeżeli nie zawsze okaże się to łatwe”²⁹ W ten sposób podkreśli się również ekumeniczne znaczenie takiego związku. Jan Paweł II, patrząc w duchu ekumenicznym na małżeństwa mieszane, mówi o ich szczególnych wartościach. Zalicza do nich wspólny fundament chrztu i wiary oraz jedność „w dziedzinie wartości moralnych i duchowych”³⁰ Wartości te mogą wyrażać się we wspólnej modlitwie małżonków i wspólnym czytaniu Pisma świętego. Rodzice mogą także bez różnic mówić swoim dzieciom o życiu i działalności Jezusa Chrystusa³¹ Wymienione elementy, bazujące na łasce chrztu świętego, należy w pełni doceniać, mogą one bowiem stać się pewnym przyczynkiem do rozwoju ruchu ekumenicznego. Przede wszystkim jednak to sami małżonkowie wobec siebie powinni dawać świadectwo wierności swemu wyznaniu (obowiązkom religijnym) i „zadomowieniu” w swoim Kościele³² Taka postawa małżonków wobec siebie nie będzie prowadzić do „przymusowej” konwersji³³, a także pomoże uniknąć obojętności religijnej, będącej wynikiem utrudniania praktyk religijnych³⁴ Ze względu na obowiązek ochrzczenia i wychowania dzieci strona katolicka powinna być – zdaniem Papieża – w sposób szczególny wspierana przez wspólnotę lokalnego Kościoła (parafii)³⁵, tak by mogła wzrastać w swojej wierze oraz dawać świadectwo miłości w rodzinie³⁶

Ojciec święty wymienia problemy tylko niektóre problemy występujące w małżeństwach mieszanych, w rzeczywistości bowiem jest ich znacznie

²⁸ Por. FC 78; *Wskazania Episkopatu Polski* s. 216-219; A. Skowronek. *Małżeństwo i kapłaństwo* s. 132; t e n ż e. *Dwie teologie małżeństwa*. „Więź” 18:1975 nr 2 s. 69-73.

²⁹ Zob. FC 78; por. także: M. Przekop. *Małżeństwa mieszane. Prawo Kościoła rzymskokatolickiego*. W: *Ku chrześcijaństwu jutra* s. 647-650. Ciekawe propozycje współpracy między duchownymi podaje A. Skowronek (*Małżeństwo i kapłaństwo* s. 130-136, zwł. 135).

³⁰ Zob. FC 78.

³¹ Por. DyEk 149; S k o w r o n e k. *Dwie teologie małżeństwa* s. 74.

³² Por. FC 78.

³³ Por. tamże. A. Skowronek (*Dwie teologie małżeństwa* s. 74) jest zdania, że często dochodzi do zmiany wyznania z błędnej – nieteologicznej motywacji.

³⁴ Por. Sekretariat do Spraw Jedności Chrześcijan. *Instrukcja o szczególnych wypadkach, w których wolno dopuścić do Komunii św. w Kościele katolickim*. W: *Ut unum* [1982] s. 194-200. Na temat uczestnictwa w Komunii eucharystycznej por. też: S k o w r o n e k. *Małżeństwo i kapłaństwo* s. 134-136.

³⁵ Por. FC 78; KPK kan. 1128.

³⁶ Por. FC 78.

więcej. Dlatego też Kościół katolicki zabiega o to, by katolicy zawierali małżeństwo z katolikami³⁷

Podsumowując można pokusić się o stwierdzenie, że małżeństwa mieszane, pomimo że w pewnym stopniu mają wymiar ekumeniczny, w jeszcze większym jednak stopniu zwracają uwagę na fakt potrzeby dążenia chrześcijan do jedności w Kościele Chrystusowym. Z tego powodu sytuacja małżeństw mieszanych powinna rozbudzać pragnienie jedności oraz dać impuls do konkretnych zmian. Świadomy tego jest również Jan Paweł II, gdy postrzega tych małżonków jako „twórców jedności”³⁸ Oni to, na podobieństwo charyzmatycznych „twórców jedności”, wśród zmagania i trudności budują drogi ku jedności chrześcijan w zjednoczeniu poprzez modlitwę i wspólnotę miłości³⁹

III. „DIALOG NAWRÓCENIA” – WEWNĘTRZNA PRZEMIANA

Streszczeniem zasadniczej myśli tego paragrafu może być zdanie z Dekretu o ekumenizmie: „Nie ma prawdziwego ekumenizmu bez wewnętrznej przemiany”⁴⁰ Przemiana ta dotyczy w tym przypadku dwóch płaszczyzn: indywidualnej i eklezjalnej. Pierwsza wyraża się w osobistym wewnętrznym nawróceniu i świętości życia⁴¹ Druga płaszczyzna nawrócenia jest związana z formułą: „Ecclesia semper reformanda” („Kościół stale wymaga reformy”)⁴², czyli potrzebą ciągłej i nieustannej przemiany Kościoła. Zawiera się ona między dwoma biegunami: negatywnym, wyrażonym w zerwaniu z grzechem i złem, oraz pozytywnym, ukazującym pielęgnowanie w sobie cnót i życie Ewangelią.

Podstawową przyczyną braku jedności jest grzech. Ze swej istoty zawsze rani on wewnątrznie zarówno człowieka, jak i całe społeczeństwa⁴³ Będący skutkiem grzechu podział obejmuje cały świat. Doświadczą go także Kościół Chrystusowy w rozłamie wśród Wspólnot chrześcijańskich⁴⁴ Rozłam powstaje dlatego, że grzech ze swej natury jest odrzuceniem Boga – Dawcy wszelkiej

³⁷ Por. P a w e ł VI. Motu proprio *Matrymonia mixta* s. 75; Kongregacja Doktryny Wiary. *Instrukcja „Matrimonii sacramentum” O małżeństwach mieszanych* (16.03.1966). W: *Ut unum* [1982] s. 200; DyEk 144.

³⁸ Zob. J a n P a w e ł II. „*Razem dążymy do jedności, jakiej pragnie Chrystus*” *Spotkanie ekumeniczne w Utrechcie*. (13.05.1985). W: *Ut unum* [1982-1998] s. 501.

³⁹ Por. tamże s. 500.

⁴⁰ Zob. DE 7.

⁴¹ Por. RP 4; KDK 10.

⁴² Por. N a g y. *Kościół na drogach jedności* s. 229-241.

⁴³ Por. RP 15.

⁴⁴ Por. RP 2.

jedności⁴⁵ W rozbitym przez grzech sercu człowieka ciągle można jednak dostrzec pragnienie pojednania⁴⁶ Samo to pragnienie jest tylko początkiem, pierwszym impulsem, by iść ku pojednaniu. Osoby, które w sposób realny oceniają rzeczywistość, postrzegają budowanie pojednania i jedności jako zadanie trudne, wymagające wielu wysiłków, ale niezbędne dla świata⁴⁷

Pojednanie jest owocem nawrócenia⁴⁸, które rozpoczyna się aktem przyznania się do grzechu (por. 1 J 8, 5.19)⁴⁹ W akcie tym w człowieku, w obliczu Bożej dobroci, rodzi się żal, czyli „jasne i zdecydowane odrzucenie popełnionego grzechu i postanowienie niegrzeszenia na przyszłość”⁵⁰ Żal, chociaż jest związany z trudem przemiany życia, ma oprócz umartwienia jeszcze inny wymiar, często – zdaniem Papieża – pomijany. Jest radość, której motywem jest odnalezienie Boga i życia z Nim⁵¹

W Kościele katolickim pojednanie z Bogiem dokonuje się poprzez sakramentalną pokutę. Dzięki rozgrzeszeniu, które jest oczywiście wyrazem przebaczącej łaski Boga, człowiek jedna się z Bogiem. Z tego pojednania czerpią swoje źródła dalsze pojednania: „penitent [...] jedna się z samym sobą w głębi własnego «ja» odzyskując wewnętrzną prawdę; jedna się z braćmi [...] jedna się z Kościołem; jedna się z całym stworzeniem”⁵² Tak rozumiane pojednanie zakłada przebaczenie bolesnej przeszłości, stawia krok ku wewnętrznej przemianie, prawdziwej *metanoi*, która powinna trwać nieustannie przez całe życie⁵³ Dalszą konsekwencją takich aktów jest życie zgodne z Ewangelią – „świętość życia”⁵⁴

Istotną drogę do nawrócenia Jan Paweł II widzi we wnikanii w słowo Boże. W sposób pozytywny ukazuje ono „myśli Boże, tak iż wiara, jako odpowiedź na Słowo, staje się nowym kryterium osądu i oceny ludzi i rzeczy, wydarzeń i pro-

⁴⁵ Por. RP 7, 9, 10.

⁴⁶ Por. RP 3.

⁴⁷ Por. RP 3.

⁴⁸ Por. RP 8.

⁴⁹ Por. RP 13. Jan Paweł II zauważa, że wielkim niebezpieczeństwem-przeszkodą na drodze pojednania i nawrócenia jest w obecnym czasie utrata poczucia grzechu (por. RP 18). Por. Nag y. *Kościół na drogach jedności* s. 231; W. G ub a ł a. *Zanik poczucia grzechu* „Homo Dei” 54:1985 nr 3, s. 177-183.

⁵⁰ Zob. RP 31.

⁵¹ Por. RP 31.

⁵² Zob. RP 31.

⁵³ Por. FC 9; RP 31; Nag y. *Kościół na drogach jedności* s. 231; A. S k o w r o n e k. *Światła ekumenii. Spotkanie z teologią*. Warszawa 1984 s. 390.

⁵⁴ Por. DE 7, 8.

blemów”⁵⁵ Dzięki wzrastaniu w łasce świętości wzrasta też miłość, w której „rodzą się i dojrzewają pragnienia jedności”⁵⁶ Prawdziwa *metanoia* stwarza bowiem nową perspektywę w patrzeniu na braci chrześcijan i umożliwia przyjmowanie wobec nich „nowej” postawy, opartej na duchu pokory, bez wyniosłości i tryumfalizmu⁵⁷

Indywidualne nawrócenie i świętość życia są związane z otwarciem się na Ducha Świętego, na Jego natchnienie, na łaski ku pojednaniu i jedności⁵⁸ On to, działając swoją mocą, prowadzi ku prawdziwemu ekumenizmowi.

Drugą płaszczyzną nawrócenia i świętości życia jest wymiar eklezjalny. Kościół objawia się tu nam jako pielgrzymujący, ciągle będący w drodze do pełni⁵⁹ Na tej drodze ukazuje się nam także eklezjalna postługa jednania. Kościół „pojmuje swoją misję jako działanie – śladem Chrystusa – dla nawrócenia serc i pojednania ludzi z Bogiem, a także między sobą dwóch rzeczywistości wewnętrznie ze sobą połączonych”⁶⁰, wyrażając tym samym religijny sens pojednania oraz jego pełność⁶¹ Z jednej strony Kościół jest „w Chrystusie niejako sakramentem, czyli znakiem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego”⁶², a z drugiej jest tym, który sam w sobie musi się jednać. Wewnętrzne pojednanie Kościoła dokonuje się w jego dialogu, gdyż „chcąc być sprawcą pojednania, winien stawać się Kościołem pojednanym”⁶³

Encyklika Jana Pawła II *Ut unum sint* taki właśnie wewnętrzny dialog nazywa „dialogiem nawrócenia”⁶⁴ W nim Kościół w sposób dynamiczny prowadzi swoją misję, ma na nowo odwagę odkrywać swoje posłannictwo i przemieniać się w tych wymiarach, które tego potrzebują⁶⁵ Taki dialog stanowi zasadę oraz fundament dialogu ekumenicznego⁶⁶

⁵⁵ Zob. Jan Paweł II. Adhortacja *Pastores dabo vobis* [dalej skrót: PDV] nr 47.

⁵⁶ Zob. DE 7; Por. DyEk 25; Skowronek. *Światła ekumenii* s. 391.

⁵⁷ Por. Nagy. *Kościół na drogach jedności* s. 232; *List pasterski Episkopatu. O dążeniu do jedności chrześcijan*. W: *Ut unum* [1982] s. 212.

⁵⁸ Por. RP 9.

⁵⁹ Por. DE 6.

⁶⁰ Zob. RP 6.

⁶¹ Por. RP 4, 8; Jan Paweł II. Adhortacja *Ecclesia in Africa* [dalej skrót: EA] nr 49; Pietrzyk. *Kościół niosący pojednanie*. „Homo Dei” 54:1985 s. 170 n.

⁶² Zob. KK 1, 9, 13.

⁶³ Zob. RP 9.

⁶⁴ Zob. UUS 82.

⁶⁵ Por. DE 6.

⁶⁶ Por. RP 25; UUS 82; L. Górką, S. C. Napierkowski. *Kościół czy Kościół. Wybrane zagadnienia z ekumenizmu*. Warszawa 1995 s. 161, 165.

Podstawą owego nawrócenia czy też reformy w Kościele jest stałe odkrywanie i ustosunkowywanie się do prawdy. Dlatego Jan Paweł II tak bardzo podkreśla jej znaczenie: „dla Kościoła i jego członków dialog [...] w jakiegokolwiek rozwija się formie [...] nie może nigdy mieć za punkt wyjścia postawy obojętnej wobec prawdy...”⁶⁷ Pamiętając o swojej postawie wobec prawdy, ukazuje nam również stosunek do prawd objawionych, prawd naszej wiary. Gdy przyrzeć się temu zagadnieniu w kontekście dialogu, nasuwa się soborowa zasada hierarchii prawd, która wskazuje na właściwą postawę wolną od obojętności⁶⁸ Kierunek pojednania w Kościele wyznacza również starożytne adagium: „In dubiis libertas, in necessariis unitas, in omnibus caritas” („W sprawach wątpliwych wolność, w koniecznych jedność, a we wszystkich miłość”)⁶⁹ Myśl ta w swej istocie wzywa do wprowadzenia miłości, a co za tym idzie – objęcia jej działaniem wszystkiego i wszystkich. „Po tym wszyscy poznają, żeście uczniami moimi, jeśli będziecie się wzajemnie miłowali” (J 13, 35).

Jan Paweł II ukazuje także drogi pojednania Kościoła. Pierwszą z nich jest modlitwa, drugą – przepowiadanie, czyli wzywanie do podjęcia nawrócenia, trzecią zaś jest droga świadectwa – bycie znakiem miłości Jezusa wobec ludzi⁷⁰

Dla Papieża „dialog wewnętrzny” Kościoła wyraża całą jego głębię, dlatego też podkreśla, że we wzajemnym dialogu powinni być zaangażowani wszyscy członkowie Kościoła – zarówno hierarchia, jak i świeccy, w obrębie Kościołów partykularnych, jak też całego Kościoła powszechnego⁷¹ Szczególne zadanie modlitwy o jedność Jan Paweł II zleca klasztorom życia kontemplacyjnego⁷², zwłaszcza tam, gdzie żyją różne wyznania chrześcijańskie. Wspólnoty takie, żyjąc zgodnie ze swoim charyzmatem, powinny „być dla wszystkich bodźcem do życia na obraz Trójcy Świętej, w jedności której Jezus pragnął i o którą prosił Ojca dla wszystkich swych uczniów”⁷³

Pomocą w „dialogu wewnętrznym” jest właściwa postawa wobec słowa Bożego. Słowo Boże, ukazując właściwą perspektywę, daje dialogującym osobom głębsze spojrzenie wiary, które przewyżcza nawet przeciwne poglądy świata,

⁶⁷ Zob. RP 25.

⁶⁸ Por. A. Skowronek. *Sakrament pojednania. Wina, grzech, pojednanie. Sakramenty w profilu ekumenicznym*. T. 2. Włocławek 1995 s. 29-32.

⁶⁹ Zob. RP 9.

⁷⁰ Por. RP 12.

⁷¹ Por. EA 65; RP 25.

⁷² Por. Jan Paweł II. Adhortacja *Vita consecrata* [dalej skrót: VC] nr 8, 10.

⁷³ Zob. VC 101.

ideologię czy modę⁷⁴ Wewnętrzną zasadą dialogu we wspólnocie jest także zasada zgodności z *Magisterium Ecclesiae*⁷⁵

Podejmując temat „dialogu wewnętrznego”, Jan Paweł II nie podaje konkretnych zagadnień, które miałyby być jego przedmiotem⁷⁶ Koncentruje się raczej na pewnych zasadach: odniesieniu do prawdy, wsłuchiwaniu się w słowo Boże, zgodności z Magisterium Kościoła. Teologicznym uzasadnieniem takiego ujęcia „dialogu nawrócenia” jest dla Papieża fakt, że wspólnota Kościoła dialog wewnętrzny odbywa wobec Ojca i w świetle Słowa, które samo podpowiada i wyznacza drogi pojednania⁷⁷

Wewnętrzna przemiana, wyrażana poprzez indywidualne nawrócenie i *metanoię* w wymiarze eklezjalnym, ukazuje w pokorze, jak wiele jeszcze należy zrobić, aby „wszyscy stanowili jedno” (por. J 17, 21).

IV EKUMENICZNE WYMIARY FORMACJI KAPŁANÓW, ŚWIECKICH I OSÓB KONSEKROWANYCH

Odpowiedzialnymi za życie Kościoła są wszyscy wierni. Ze względu jednak na zróżnicowanie zadań i posług pełnionych wobec wspólnoty nie każdy jest odpowiedzialny w jednakowym stopniu. Analogiczne do tej sytuacji możemy mówić o zróżnicowanym stopniu zaangażowania w ruch ekumeniczny⁷⁸ Ażeby jednak poświęcić się służbie jedności, potrzeba dobrego przygotowania. Tylko bowiem odpowiednia formacja może pomóc we właściwym zaangażowaniu w działalność na rzecz jedności. Wśród różnych swoich wymiarów formacja powinna uwzględniać także wymiar ekumeniczny⁷⁹

Jan Paweł II w swoich adhortacjach daje wytyczne odnośnie do formacji chrześcijańskiej. Jako grupy objęte tym procesem można wymienić świeckich, kapłanów i kandydatów do kapłaństwa, osoby konsekrowane oraz tych, którzy przygotowują się do takiego życia⁸⁰ Każda formacja chrześcijańska jest proce-

⁷⁴ Por. RP 25.

⁷⁵ Por. PDV 55.

⁷⁶ Tematy takie proponuje np. S. Nagy (*Kościół na drogach jedności* s. 234-236).

⁷⁷ Por. UUS 82-83.

⁷⁸ Por. H ł a d o w s k i. *Wychowanie do ekumenizmu* s. 725.

⁷⁹ Szczegółowe wytyczne do formacji ekumenicznej podają dokumenty wydane przez Papieską Radę do Spraw Jedności Chrześcijan: *Dyrektorium Ekumeniczne* oraz *Ekumeniczny wymiar formacji pastoralnej* (1998) [dalej skrót: EWFP] – zob. w *Ut unum* [1982-1998]: DyEk s. 30-101, a EWFP s. 102-119.

⁸⁰ Por. J a n P a w e ł I I. Adhortacja *Christifideles laici* [dalej skrót: ChL] nr 57-50; PDV 43-44; VC 38, 58.

sem „osobistego dojrzewania i upodabniania się do Chrystusa zgodnie z wolą Ojca, pod kierunkiem Ducha Świętego”⁸¹

Proces formacji w ujęciu Jana Pawła II ma jakby dwie odmiany. Pierwsza, zwana początkową⁸², przygotowuje osoby do pełnienia zadań i posług we wspólnocie Kościoła⁸³, druga natomiast to tzw. formacja stała (permanentna), obejmująca osoby, które już spełniają określone posługi w Kościele. Formacja permanentna pogłębia formację początkową, a zależy w głównej mierze od aktywności własnej⁸⁴

W kolejnych paragrafach przedstawimy jedynie zarys rozległego zagadnienia formacji, ukazując ekumeniczne wymiary formacji początkowej.

Formacja początkowa odbywa się na kilku płaszczyznach: ogólnoludzkiej, duchowej, intelektualnej (filozoficznej, pedagogiczno-psychologicznej, teologiczno-doktrynalnej), duszpasterskiej, wspólnotowej i apostołskiej⁸⁵. Proces formacji, według Jana Pawła II, powinien obejmować wszystkie wymiary osoby ludzkiej i przyczyniać się do integralnego jej wzrostu⁸⁶

Pierwszą z płaszczyzn, którą Jan Paweł II omawia w kontekście przygotowania do kapłaństwa, jest formacja ogólnoludzka. Daje ona podstawy dojrzałego człowieczeństwa i właściwego stosunku do siebie samego oraz przygotowuje do relacji międzyosobowych. Do ważnych cech osobowościowych należy zdolność utrzymywania więzi z innymi⁸⁷. Kapłan, który jest odpowiedzialny za wspólnotę, powinien być „człowiekiem jedności [...] nie może być arogancki ani kłótlivy, lecz uprzejmy, gościnnie, szczerzy w słowach i intencjach [...] zdolny utrzymywać braterskie kontakty i nawiązywać je ze wszystkimi”⁸⁸

Zdecydowany priorytet ma formacja duchowa. Jej źródło znajduje się w Bogu i ku Bogu prowadzi⁸⁹. Do istotnych środków na tej drodze Papież zalicza staranne studium i lekturę Pisma świętego (m.in. *lectio divina*)⁹⁰, aktywne i zaangażowane uczestnictwo w sakramentach, zwłaszcza w Eucharystii oraz sakramencie pokuty i pojednania⁹¹, oraz modlitwę Liturgii Godzin⁹²

⁸¹ Zob. ChL 57; VC 65.

⁸² Por. VC 65.

⁸³ Por. ChL 63; PDV 43-69; VC 65.

⁸⁴ Por. ChL 57; PDV 70-81; VC 69-71.

⁸⁵ Por. PDV 43-69; VC 65, 67.

⁸⁶ Por. ChL 59.

⁸⁷ Zob. PDV 43.

⁸⁸ Zob. PDV 43.

⁸⁹ Por. PDV 45; ChL 57; DFK 8; DA 4.

⁹⁰ Por. PDV 47; VC 94;

⁹¹ Por. PDV 48.

⁹² Por. PDV 48; KL 14.

Całość formacji duchowej opiera się na wzroście i umocnieniu w wierze. Taki wymiar ma również szczególne znaczenie dla formacji ekumenicznej. Utwierdzona wiara pozwala bowiem widzieć potrzebę przemiany i nawrócenia oraz przyjąć sercem prawdę, że „święty plan pojednania wszystkich chrześcijan w jedności jedyne go i jedyne go Kościoła Chrystusowego przekracza ludzkie siły i zdolności”⁹³, dlatego też wiara pomaga z pokorą otworzyć się na łaskę Ducha Pojednania.

W płaszczyźnie formacji intelektualnej Jan Paweł II wymienia studium filozofii, studium nauk o człowieku i studium teologii. Studium filozofii prowadzi do poznania, czym jest prawda: „że to nie człowiek stwarza i wyznacza miarę prawdy, lecz że zostaje ona przekazana [...] w darze przez Najwyższą Prawdę, przez Boga”⁹⁴. Prawda więc ze swej istoty ma charakter absolutny i transcendentny. Podejmując temat prawdy, dochodzimy do zagadnienia sposobów jej postrzegania i wyrażania, co związane jest często z wieloma trudnościami. Dlatego należy pamiętać, że istnieją trudności co do sposobu wyrażania prawdy⁹⁵. Poznanie nauk filozoficznych jest przydatne także do zrozumienia człowieka, jego wolności oraz świata. Zagadnienia filozoficzne mają istotny wpływ na wyjaśnienie tajemnic zbawienia⁹⁶. Z tego też powodu nauczanie filozofii staje się szczególnie ważne dla formacji ekumenicznej. Język teologii w różnych wyznaniach chrześcijańskich kształtował się pod wpływem różnych systemów filozoficznych, dlatego też bardzo ważne jest uwzględnienie tych nurtów w studium filozofii.⁹⁷

Na etapie formacji intelektualnej studium nauk o człowieku (zwłaszcza psychologii i pedagogiki) ma pomóc we właściwym odczytywaniu współczesności oraz w odpowiednim dialogu z człowiekiem obecnego czasu⁹⁸. Wielopoziomowość formacji ekumenicznej w swoim programie uwzględnia też nauki społeczne. Nauki te bowiem pomagają w pewien sposób dostosować metodę, sposób oraz stopień zaangażowania ekumenicznego do zewnętrznych warunków danych grup i osób⁹⁹.

⁹³ Zob. DE 24; DyEk 59-60; EWFP 7.

⁹⁴ Zob. PDV 52.

⁹⁵ Por. PDV 52; UUS 18-19, W Hryniewicz, *„Hierarchia veritatum” – wspólne dobro podzielonego chrześcijaństwa*. W: *Święta Tajemnica Jedności. Dekret o ekumenizmie po dwudziestu latach*. Red. W Hryniewicz, P Jaskóła. Lublin 1988 s. 38-43.

⁹⁶ Por. PDV 52.

⁹⁷ Por. S. Szymański, *Wychowanie ekumeniczne w seminariach duchownych*. „Ateneum Kapłańskie” 59:1967 z. 3-4 s. 253-259.

⁹⁸ Por. PDV 52.

⁹⁹ Por. DyEk 56; EWFP 7.

Sedno formacji intelektualnej stanowi jednak studium świętej teologii, która „wywodzi się z wiary i chce prowadzić do wiary”¹⁰⁰ Jan Paweł II opisuje ją jako dzieło złożone i stawiające wiele wymagań. Określa także dwa jej zasadnicze wymiary: chrystologiczny i eklezjologiczny¹⁰¹ Zdaniem Papieża wymiary te „pomagają rozwijać w kandydatach do kapłaństwa nawyk naukowej ścisłości, a jednocześnie wielką i żywą miłość do Jezusa Chrystusa i do Jego Kościoła”¹⁰²

Adhortacje papieskie wymieniają kilka istotnych treści, które powinna zawierać formacja teologiczna. Tak więc przedmiotem jej są „prawdy objawione”, które – zdaniem Papieża – „wszystkie” należy przedstawić, i to w sposób dogłębny, ukazując i doceniając wkład różnych dyscyplin teologicznych¹⁰³ Dogłębny sposób przedstawiania prawd objawionych zakłada, że uwzględniona musi zostać także ekumeniczna nauka o zasadach hermeneutyki prawd wiary oraz hierarchii prawd¹⁰⁴

Kolejnymi tematami przywoływanymi przez Papieża są: studium biblijne oraz studium Tradycji Kościoła; teologia fundamentalna, która zajmuje się m.in. rozumieniem Objawienia¹⁰⁵; teologia moralna; nauczanie społeczne Kościoła. Papież mówi, że nauka społeczna Kościoła powinna być nieodzownym przedmiotem formacji zarówno świeckich, jak i kapłanów¹⁰⁶, gdyż dostarcza ona „zasad refleksji, kryteriów i ocen i wytycznych działania”¹⁰⁷ Do wymienionych przedmiotów formacji teologicznej należy dodać jeszcze „studium problemów misji, ekumenizmu, judaizmu, islamu i innych religii”¹⁰⁸

Studium teologii, które należy do formacji doktrynalnej, ma szczególne znaczenie w formacji ekumenicznej. W przekazie różnych dyscyplin teologicznych powinien być uwzględniony postulat ekumenicznego ujęcia teologii¹⁰⁹

Do formacji duszpasterskiej konieczne jest studium teologii pastoralnej, czyli praktycznej. Nie chodzi jednak tylko o zasób wiedzy na tematy pastoralne, lecz również o zdobycie doświadczeń pastoralnych jeszcze w czasie trwania początkowej formacji. Takie doświadczenie duszpasterskie ma ukazać służebny

¹⁰⁰ Zob. PDV 53.

¹⁰¹ Por. PDV 53.

¹⁰² Zob. PDV 53.

¹⁰³ Por. PDV 54.

¹⁰⁴ Por. DyEk 74, 75, 78, 181-182; EWFP 10-12; UUS 19; Hryniewicz z. *Hierarchia veritatum* s. 48-63.

¹⁰⁵ Por. PDV 54.

¹⁰⁶ Por. ChL 60; PDV 54.

¹⁰⁷ Zob. ChL 60.

¹⁰⁸ Zob. PDV 54.

¹⁰⁹ Por. EWFP 6-8.

charakter powołania¹¹⁰ Do zasadniczych treści formacji należy to, co jest związane z celem ściśle duszpasterskim – troska o ożywianie Kościoła. W zadaniu tym akcenty rozkładają się na „poznawaniu i przeżywaniu” misteryjnego, wspólnotowego oraz misyjnego wymiaru Kościoła”¹¹¹

Fundamentalne znaczenie, zdaniem Papieża, ma świadomość misteryjnego wymiaru Kościoła. Dostarcza on motywacji do tego, by wobec Dawcy wszelkich dóbr przyjmować we wspólnocie, w Kościele, postawę „nieużytecznego sługi” (por. Łk 17, 10)¹¹²

Przeżywanie Kościoła jako „komunii”¹¹³ daje szczególne odniesienie do całej wspólnoty, do jej darów i charyzmatów. Pozwala na owocną współpracę wśród wszystkich członków Kościoła. Świadomość misyjnego wymiaru Kościoła pozwala „być otwartym i gotowym na podjęcie wszystkich możliwych form głoszenia Ewangelii [...] przygotować się do posługi wymagającej dyspozycyjności – wobec Ducha Świętego i biskupa”¹¹⁴ Taka postawa otwiera na cały świat, któremu należy głosić Ewangelię (por. Mt 28, 19-20).

We wspólnotach życia konsekrowanego i stowarzyszeniach życia apostołskiego obecne są ponadto wymiary formacji wspólnotowej i apostołskiej. Ta formacja jest szczególnym sposobem przygotowania do życia we wspólnocie braterskiej czy siostrzanej, dzielenia się ze współbraćmi darami, jednocześnie dając świadectwo jedności życia w miłości ku Bogu, współbraciom i siostronom we wspólnocie¹¹⁵ Formacja ta wyraża się więzią z Kościołem, obecnym również w wielu braciach potrzebujących i cierpiących¹¹⁶

*

Kształtowanie postawy odpowiedzialności za jedność Kościoła domaga się wychowania ekumenicznego. Katecheza ekumeniczna oraz postawy katechetów mają znaczny wpływ na kształtowanie właściwych postaw ekumenicznych u katechizowanych. Ważny jest sposób (metoda) przekazywania wiedzy o innych wyznaniach, ale także postawa katechety – pełna szacunku i otwarcia na innych chrześcijan. Sytuacja małżeństw mieszanych jest bolesnym doświadczeniem braku jedności Kościoła Chrystusowego, dlatego powinna stawać się impulsem

¹¹⁰ Por. PDV 58.

¹¹¹ Por. PDV 59.

¹¹² por. PDV 59.

¹¹³ Por. PDV 59.

¹¹⁴ Zob. PDV 59.

¹¹⁵ Por. VC 67; Jan Paweł II. Adhortacja *Redemptionis donum* [dalej skrót: RD] nr 15.

¹¹⁶ Por. RD 15.

do budowania pojednanego Kościoła. Jan Paweł II wzywa duszpasterzy zajmujących się małżeństwami mieszanymi do współpracy z duchownymi innych wyznań, a wiernych Kościoła katolickiego zobowiązuje do wspierania strony katolickiej w wierze i katolickiej tożsamości. Istotną rolę w działalności ekumenicznej odgrywa nawrócenie zarówno w wymiarze indywidualnym osoby, jak też w wymiarze Kościoła. Wychowawcy i nauczyciele odpowiedzialni za formację powinni mieć na uwadze, że postawa ekumeniczna kształtuje się także w ramach postawy ogólnoludzkiej i religijnej.

BIBLIOGRAFIA

- Bartnik Cz.: Pozadoktrynalne uwarunkowania postawy religijnej. W: Ku chrześcijaństwu jutra. Wprowadzenie do ekumenizmu. Red. W. Hryniewicz, J. S. Gajek, S. J. Koza. Lublin: TN KUL 1997 s. 703-712.
- Bołoz W: Kościół wielki sakrament pojednania. „Homo Dei” 54:1985 nr 3 s.165-169.
- Bystry A.: O właściwą metodę wyznanioznastwa. „Katecheta” 15:1971 nr 3 s. 102-104.
- Charytański J.: Ekumeniczne ujęcie katechezy. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 36:1989 z. 6 s.103-115.
- Cholewka E.: Katecheza ekumeniczna W: Ekumenizm na progu trzeciego tysiąclecia. Materiały z sympozjum ekumenicznego inaugurującego działalność Instytutu Ekumenizmu i Badań nad Integracją na Wydziale Teologicznym UO. Red. P. Jaskóła Opole: Uniwersytet Opolski – Wydział Teologiczny 2000 s. 267-274.
- Górka L., Napiórkowski S. C.: Kościoły czy Kościół? Wybrane zagadnienia z ekumenizmu. Warszawa: Verbinum 1995.
- Gubała W.: Zanik poczucia grzechu. „Homo Dei” 54:1985 nr 3 s. 177-183.
- Hładowski W.: Wychowanie do ekumenizmu. W: Ku chrześcijaństwu jutra. Wprowadzenie do ekumenizmu. Red. W. Hryniewicz, J. S. Gajek, S. J. Koza. Lublin: TN KUL 1997 s. 723-730.
- Hryniewicz W.: „Hierarchia veritatum” – wspólne dobro podzielonego chrześcijaństwa. W: Święta Tajemnica Jedności. Dekret o ekumenizmie po dwudziestu latach. Red. W. Hryniewicz, P. Jaskóła. Lublin: RW KUL 1988 s. 37-64.
- Instrukcja Episkopatu Polski dla duszpasterstwa o niejednakowej przynależności kościelnej. „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 1:1983 nr 2 s. 51-58.
- Jan Paweł II: Adhortacja *Christifideles laici*. W: Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II. T. 1. Kraków 1996 s. 269-378.
- Adhortacja *Ecclesia in Africa*. W: Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II. T. 2. Kraków 1996 s. 539-632.
- Adhortacja *Familiaris consortio*. W: Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II. T. 1. Kraków 1996 s. 65-160.
- Adhortacja o katechizacji w naszych czasach *Catechesi tradendae*. W: Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II. T. 1. Kraków 1996 s. 1-64.

- Adhortacja *Pastores dabo vobis*. W: Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II. T. 2. Kraków 1996 s. 408-538.
- Adhortacja *Reconciliatio et paenitentia*. W: Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II. T. 1. Kraków 1996 s. 189-267.
- Adhortacja *Redemptionis donum*. W: Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II. T. 1. Kraków 1996 s. 161-190.
- Adhortacja *Vita consecrata*. W: Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II. T. 2. Kraków 1996 s. 633-751.
- Encyklika *Ut unum sint*. W: Perspektywy ekumenii. Wielkopostne wykłady otwarte poświęcone encyklice *Ut unum sint*. Red. P. Jaskóła. Opole: Wyd. Świętego Krzyża 1996 s. 7-66.
- „Razem dążymy do jedności, jakiej pragnie Chrystus” Spotkanie ekumeniczne w Utrechcie (13.05.1985). W: *Ut unum*. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu (1982-1998). Red. S. C. Napiórkowski, K. Leśniewski, J. Leśniewska. Lublin: TN KUL 2000 s. 499-504.
- Katechizm Kościoła Katolickiego. Poznań: Pallottinum 1994.
- Kodeks Prawa Kanonicznego. Poznań: Pallottinum 1984.
- Kongregacja Doktryny Wiary: Instrukcja *Matrimonii sacramentum* o małżeństwach mieszanych (16.03.1966). W: *Ut unum*. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu. Lublin: TN KUL 1982 s. 200-204.
- Kongregacja do Spraw Duchowieństwa: Dyrektorium Ogólne o katechizacji. Poznań 1998.
- List pasterski Episkopatu Polski o dążeniu do jedności chrześcijan. W: *Ut unum*. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu. Lublin: TN KUL 1982 s. 209-214.
- N a g y S.: Dwa bieguny jedności Kościoła – „jedność dana” – jedność zadana” „Communio” 8:1988 nr 2 s. 15-26.
- Kościół na drogach jedności. Wrocław: Wyd. Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej 1985.
- N o w a k M.: Podstawy pedagogiki otwartej. Ujęcie dynamiczne w inspiracji chrześcijańskiej. Lublin: RW KUL 1999.
- Papieska Rada do Spraw Jedności Chrześcijan: Ekumeniczny wymiar formacji pastoralnej (1998). W: *Ut unum*. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu (1982-1998). Red. S. C. Napiórkowski, K. Leśniewski, J. Leśniewska. Lublin: TN KUL 2000 s. 102-119.
- Papieska Rada do Spraw Jedności Chrześcijan: Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu z 25 marca 1993. W: *Ut unum*. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu (1982-1998). Red. S. C. Napiórkowski, K. Leśniewski, J. Leśniewska. Lublin: TN KUL 2000 s. 30-101.
- P a w e ł VI.: Motu proprio *Matrimonia mixta* ustanawiające przepisy odnośnie do małżeństw mieszanych (31.03.1970). W: *Ut unum*. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu. Lublin: TN KUL 1982 s. 77-80.
- P i e t r z y k T.: Kościół niosący pojednanie „Homo Dei” 54:1985 nr 3 s. 170-177.
- P r z e k o p M.: Małżeństwa mieszane. Prawo Kościoła rzymskokatolickiego. W: *Ku chrześcijaństwu jutra*. Wprowadzenie do ekumenizmu. Red. W. Hryniewicz, J. S. Gajek, S. J. Koza. Lublin: TN KUL 1997 s. 647-650.
- Sekretariat do Spraw Jedności Chrześcijan: Instrukcja o szczególnych wypadkach, w których wolno dopuścić do Komunii św. w Kościele katolickim. W: *Ut unum*. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu. Lublin: TN KUL 1982 s. 194-200.
- S k o w r o n e k A.: Dwie teologie małżeństwa. „Więź” 18:1975 nr 2 s. 69-75.

- Małżeństwo i kapłaństwo jako spotęgowanie chrześcijańskiej egzystencji. Sakramenty w profilu ekumenicznym. T. 3. Włocławek: Włocławskie Wyd. Diecezjalne 1996.
- Sakrament pojednania. Wina, grzech, pojednanie. Sakramenty w profilu ekumenicznym. T. 2. Włocławek: Włocławskie Wyd. Diecezjalne 1995.
- Światła ekumenii. Spotkanie z teologią. Warszawa: Pax 1984.
- Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst polski. Poznań: Pallottinum 1967.
- Szymański S.: Wychowanie ekumeniczne w seminariach duchownych. „Ateneum Kapłańskie” 59:1967 z. 3-4 s. 253-259.
- Wskazania Episkopatu Polski w sprawie realizacji motu proprio Pawła VI *Matrimonia mixta*. W: Ut unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu. Lublin: TN KUL 1982 s. 215-223.

DIE VERANTWORTUNG FÜR DIE EINHEIT DER KIRCHE IM SICHT DER ADHORTATIONEN VON JOHANNES PAULUS II.

Z u s a m m e n f a s s u n g

In diesem Artikel werden Fragen behandelt, die mit der Bildung der Verantwortung für die Einheit der Kirche verbunden sind. Solch ein Ziel sollte bei der ökumenischen Lehre in den Vordergrund gestellt werden. Sie sollte nicht nur das Wissen über andere Konfessionen übermitteln, sondern auch des Gefühl erwecken, dass alle für die Einheit in der Kirche verantwortlich sind, und dass diese Einheit von allen gebildet werden muss.

Die schmerzhaft Tatsache über Spaltung des Christentums ist auch bei den gemischten Ehen deutlich zu sehen. Die Situation dieser Ehen sollte Anstöße zu den konkreten Wandlungen geben. Solche Ehen bauen die Grundlagen der Einheit durch das Gebet und beiderseitige Liebe.

Die notwendige Bedingung bei der Bildung der Ökumene steck in der inneren Wandlung. Sie hat sowohl einen allgemein- kirchlichen (die ganze Kirche betreffenden), als auch einen individuellen (jeden Gläubigen betreffenden) Ausdruck. Durch den „Dialog der Bekehrung” werden von dem Menschen in ihm selbst, sowie in der Kirche, Wege der Wahrheit entdeckt. Nicht nur durch Ablehnung der Sünde, sondern auch dank des rechten, heiligen, nach den evangelischen Prinzipien gestalteten Lebens.

Von großer Bedeutung bei der ökumenischen Erziehung, scheint auch ökumenische Stellung der Priester, Laien und Ordensleuten zu sein. Richtige Richtung der geistigen und intellektuellen Einstellung, dient der Bildung der Einheit in der Christlichen Kirche.

Übersetzt von Maria Magdalena Ciossek

Słowa kluczowe: katecheza ekumeniczna, ekumenizm duchowy, małżeństwa mieszane, „dialog nawrócenia”

Schlüsselwörter: ökumenischen Lehre, geistige Ökumene, gemischte Ehe „Dialog der Bekehrung”

Key words: ecumenical catechesis, spiritual ecumenism, mixed marriages, “dialogue of conversion”